Suometsien hoito valinkauhassa

12.11.2021

Suomi on suometsien maa. Tasaiset pinnanmuodot, maankohoaminen ja humidi ilmasto ovat edistäneet soiden syntyä maassamme. Sotien jälkeisillä mittavilla puuntuotanto-ohjelmilla ojituksineen saatiin turvattua metsäteollisuuden investoinneille mittavat puuvarat. Ojitussavotat työllistivät maakuntien metsätoimijoita. Osin kuitenkin ojitettiin arvokkaita luontokohteita ja aiheutettiin tarpeetonta vesistökuormitusta. Seuraavassa on katsaus alan historiaan ja nykyhetken toimintaympäristöön.

Jo vuonna 1845 tehtiin hätäapuojituksia Huittisten Lauhansuolla. Nälkävuonna 1866 Huittisten pitäjänkokous laati Lauhansuon kuivatusehdotuksen, koska tulvivat joet haittaisivat maataloutta ja Lauhansuosta saisi hyvää savipeltoa.

Vuonna 1908 Metsähallitus palkkasi ensimmäiset suonkuivausmetsänhoitajat. Saman vuonna ylin metsäopetus siirtyi Evolta Helsinkiin. Vuonna 1909 perustettiin Vilppulan Jaakkoinsuon ojituskokeet, ja lokakuussa 1917 Metsätieteellinen koelaitos.

Metsäojitukset kansallista metsäpolitiikkaa

Vuoden 1928 metsänparannuslaki mahdollisti ojitusten rahoituksen yksityismetsissä. Saman vuoden yksityismetsälaki kielsi metsien hävittämisen luoden perustan maan puuvarojen kasvulle.

Sotien jälkeen Suomi menetti silloiselle Neuvostoliitolle noin kaksi miljoonaa suohehtaaria raskaissa alueluovutuksissa. Vielä 1960-luvulla Suomessa oli puupula. Mittavilla puuntuotanto-ohjelmilla lisättiin yksityismetsien puuvaroja ja samalla turvattiin metsäteollisuuden kotimaiset investoinnit. Maailmanpankkikin osallistui Suomi-nimisen kehitysmaan metsänparannustoimintaan 1970-luvun alkupuolella.

Vuonna 1969 Suomessa kaivettiin metsäojia 294 000 hehtaarilla eli enemmän kuin koskaan Metsäntutkimuslaitoksen tilastojen mukaan. Vuonna 1969 perustettiin myös Koneyrittäjien liitto. Nyt yli 50 vuotta myöhemmin muistellaan noita aikoja. Suomen kansantalouden on aika kiittää metsänparantajia. Lopputuloksena maan suoalasta on metsäojitettu noin 4,7 miljoonaa hehtaaria, mutta…

Vuonna 1978 Suo-lehdessä julkaistiin Leo Heikuraisen, Kaarle Kenttämiehen ja Jukka Laineen artikkeli metsäojitusten ympäristövaikutuksista. Samoihin aikoihin Koijärvi-liike heräsi. Siitä lähti uudenlainen suomalainen metsäkeskustelu.

Puuvaroja lisätty

Luonnonvarakeskuksen mukaan kasvullisen metsämaan pinta-ala on kasvanut noin kolmella miljoonalla hehtaarilla 1950-luvun alusta lukien. Samana aikana metsätalousmaan soiden määrä on vähentynyt noin miljoonalla hehtaarilla. Metsänparannustoiminnan lisäksi turvetuotanto, pellonmetsitykset, pellonraivaukset, tekojärvet sekä rakennustoiminta ovat vaikuttaneet maankäyttöön.

Suometsien puusto on kaksinkertaistunut 1950-luvun alusta lukien. Menneen 2010-luvun alkupuolella puuston määrästä oli soilla vajaa neljännes sekä puuston kasvusta ja tehdyistä hakkuista noin viidennes (VMI11). Viittaan tässä tohtori Tuula Packalenin ja tohtori Kari T. Korhosen esityksiin. Varsinkin Pohjanmaan maakuntien puuhuolto on paljolti turvemaiden metsien varassa. Äänekosken ja Pietarsaaren tehtaat tarvitsevat varsinkin kuitupuuta.

Metsäojitukset ja lannoitukset ovat olleet keskeisimmät työkalut puuvarojen lisäämisessä. Aktiivisten yksityismetsänomistajien, rahoituslakien, alan organisaatioiden ja koneyrittäjien ansiosta Suomen metsien vuosikasvu oli Valtakunnan metsien inventoinnin (VMI11, 2017) mukaan noin 107 miljoonaa kuutiometriä. Jokin aika sitten metsien vuosikasvun esitettiin laskeneen osin pohjoisen Suomen männiköiden ikääntymisen takia.

Toimintaympäristö on kuitenkin muuttunut. Metsätaloudellisesti epäonnistuneita ojituksia on VMI:n mukaan 13 % ojitusalasta, eikä niillä kannata enää operoida. Metsänparannustoiminnan arvostelijoille on hyvä todeta, jotta päätökset tehtiin sen ajan Suomessa ja sen ajan olosuhteissa. Yhteenvetona suomalaiset metsänparantajat ovat luoneet mittavat maanpäälliset hiilivarastot.

Turvemaiden metsät ovat haastavia tutkimuskohteita, koska ne ovat ekologisesti hyvin monimuotoisia. Lisäksi paikalliset hydrologiset olot vaihtelevat eri puolilla maata. Luken tohtori Mika Nieminen on tuonut vanhojen ojitusalueiden vesistökuormitukset aiempaa merkittävimpinä ja haasteellisimpina.

Toisaalta Suomessa on edelleen ojittamattomia soita 4,1 miljoonaa hehtaaria VMI:n (2017) mukaan. Arvokkaita soidensuojelualueita tarvitaan. Suojelualueilla hiiltä sitoutuu turpeeseen. Nykyisin turvemaiden metsien ja entisten turvetuotantoalueiden tutkimus keskittyykin ilmasto- ja hiilikysymyksiin. Hyvä esimerkki tästä on maa- ja metsätalousministeriön päärahoittama TURNEE-hanke, joka tutkii mm. käytöstä poistuneiden turvetuotantoalueiden kokonaisilmastovaikutuksia.

Kunnostusojitukset vähentyneet

Vuosikymmenet Suomen metsäkeskus ja sen edeltäjät tekivät suuria kyläkuntakohtaisia metsäojitushankkeita. Vuoden 2012 Suomen metsäkeskusta koskeva laki muuttui. Tuolloin metsäkeskusten metsänparannuspalvelut ja metsäsuunnittelu ulkoistettiin vapaaseen kilpailuun, mutta kestävän metsätalouden rahoituksen myöntäminen ja valvonta jäivät metsäkeskukseen. Muutoksen seurauksena urakat pienenivät, samoin ojitushankkeiden koot. Töiden kokonaisvaltainen koordinointi loppui.

Noin kuukausi sitten metsäkeskuksen metsänparannustehtäviä jatkanut Otso-niminen metsäpalveluyritys kohtasi vararikkotilanteen. Suometsien kunnostusojituksilla ei ole ollut riittävää kotimaista kulutuskysyntää. Kunnostusojitukset eivät ole muodissa osin ympäristösyistä. Metsäkeskuksen tilastoissa kunnostusojituksia tehtiin 2010-luvun alkupuolella noin 40 000 talousmetsähehtaarilla, mutta vuonna 2020 vain noin 12 000 hehtaarilla.

Metsien käyttö kaipaa yhteiskunnallisia kompromisseja

Luonnonvarakeskuksen SOMPA-hankkeeseen viitaten, puutuotantoon sopivissa turvemaiden metsissä kannattaisi harjoittaa jatkuvapeitteistä metsänkasvatusta eli välttää avohakkuita. Tuolloin puusto hoitaa suometsän kuivatuksen biologisesti. Eteläisessä Suomessa runsaan 100 kuutiometrin hehtaaripuusto hoitaa suon kuivatuksen, eikä sarkaojien perkauksia tarvita. Lisäksi puutuhkalannoituksilla voidaan lisätä puuston kasvua ja hiilensidontaa. Siteeraan ja tulkitsen entistä työkaveriani eli Luken Markku Saarista. ”Osassa talousmetsiä tarvitaan edelleen kunnostusojituksia, mutta niitä on tehtävä huolellisesti suunnitellen ja vesiensuojelunäkökohdat huomioon ottaen.”

Toisaalta on tuotu sekin vaihtoehto, että turvemaiden metsistä saatavat biomassat olisivat fossiilisia. Tämä skenaario loisi eteläpohjalaisille turvemaiden metsille uusia lisähaasteita, kun maakunta on ollut myös Suomen johtava lämpöyrittäjyyden maakunta.

Suomessa riittää suometsiä. Tutkimuksen ja käytännön yhteistyötä tarvitaan. Yhteiskunnallisesti on rakennettava kompromisseja soiden monikäytön suhteen. Osa turvemaista tarvitaan puuntuotantoon. osa suojeluun, osa hiilensidontaan, ennallistamiseen, osa marjastukseen ja osa virkistykseen.

TURNEE suolla jatkuu

Seinäjoen ammattikorkeakoulu on mukana maa- ja metsätalousministeriön päärahoittamassa Nappaa hiilestä kiinni –ohjelman TURNEE-hankkeessa. Hankkeessa selvitetään, kuinka paljon maankäyttösektorin päästöjä voitaisiin pienentää reheviä turvemetsiä ennallistamalla, ja toisaalta kuinka paljon nieluja voitaisiin kasvattaa metsittämällä tai ennallistamalla käytöstä poistettuja suonpohjia. Hiiliasioiden lisäksi hanke tutkii turvemaiden vesiensuojelua.

Helsingin yliopiston apulaisprofessori Annalea Lohila koordinoi TURNEE-hanketta Helsingin yliopiston INAR-ilmakehätieteen keskuksessa, jota johtaa akateemikko Markku Kulmala. Hankkeessa ovat mukana lisäksi Helsingin yliopiston Metsätieteen laitos, Oulun yliopisto, Ilmatieteenlaitos sekä Seinäjoen ammattikorkeakoulun Ruoka-yksikkö. Hanke toimii ajalla 1.3.2021-31.12.2023.

Risto Lauhanen
erityisasiantuntija TKI, dosentti
SeAMK